

Papp Ferenc alezredes
a ZMNE doktorandusz hallgatója

AZ ORSZÁGOS TISZTI KASZINÓ MŰKÖDÉSE 1930-BAN

Az 1920-as évek elején megkezdett hadseregfejlesztésre illetve átszervezésre tett erőfeszítések csak az évtized végén váltak viszonylag eredményessé. A fejlesztési program késlekedő sikere az egyéb okokon túl az ország gazdasági teljesítőképességében és pénzügyi helyzetében keresendő. A viszonylagos modernizálódással párhuzamosan a hadsereg létszáma növekedett ugyan, de a katonák vonatkozásában alkalmazott erkölcsi és hazafias nevelés, a lelki tényezők előtérbe helyezése nem pótolhatta az alapos kiképzést, illetve a modern technikai eszközök hiányát. Ez az ellentmondásokkal terhes időszak csak a '30-as években látszott némiképp enyhülni. Ez a hadseregre jellemző hullámvész érthető módon érezhető a háttérintézmények, közöttük a Tiszti Kaszinó működésében is. Az 1929-es év nem csak a gazdasági életben jelentett némi fellendülést, de a tiszti állomány kulturális lehetőségeinek tekintetében is. Ennek megvalósulásában nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy Gömbös Gyula honvédelmi miniszterként nagy gondot fordított a hadsereg tiszti karának – főképpen a vezérkari tisztek - ideológiai felkészítésére és megnyerésére, melynek egyik helyszínéül a kaszinó szolgált. A gazdasági válság nyomán azonban ismét új helyzet állt elő, ami jelentősen lassítva a működést, egészen a '30-as évek közepéig éreztette hatását.

Kulcsszavak: kaszinó, művelődés, tiszti kaszinó, gazdasági válság, kultúra, katonai kaszinó.

THE ACTIVITY OF THE NATIONAL OFFICERS' CASINO IN 1930

The efforts started at the beginning of the 1920's made for the development and reorganization of the Hungarian Armed Forces became relatively fruitful only at the end of the decade. Beyond various reasons the dilatory success of the development programme can be sought within the ability of economic accomplishment and the financial situation of Hungary. Although the number of the armed forces increased in parallel with the relative modernization, the moral and patriotic education of the troops, the emphasizing of the psychological factors could not replace the thorough training and the lack of modern equipment. That controversial period of time seemed to lighten in some extent only in the years of 1930's. That fluctuation which characterized the armed forces can be realized in the activity of the background institutes like the Officers' Casino. The year of 1929 meant a kind of recovery not only in the economic life but also in the field of the cultural possibilities available for the officers' staff. In the realization of that progress we cannot pass by the fact that defence minister Gyula Gömbös paid remarkable attention to the ideological preparation and winning of the officers' staff, mostly the general staff officers. The Officers' Casino served as one of the spots of that activity. On the path of the economic crises a new situation emerged whose effects could be realized till the mid 1930's, making the progress of the casino significantly slower.

Keywords: casino, culture, officers' casino, economic crisis, civilization, military casino.

A Hadtudomány 2010. évi számában már bemutattam az Országos Tiszti Kaszinó 1929. évi működését. Sajátos az a helyzet, ami a kaszinó 1929-es évére vonatkozik, ugyanis ez az első olyan esztendő volt, amikor igazi áttörésről, választéknövekedésről beszélhetünk. Ebben az évben indítják el azt a lapot, ami egészen 1944-ig él, és 1930 januárjától havi közlönyé lép elő.

A Tiszti Kaszinó moziját, amely évente több száz vetítést produkál és a kaszinó egyik legsikeresebb pénztermelő üzeme is, 1930-ban már úgy ismerték a fővárosban, mint „a magyar úri társaság legkedveltebb találkozóhelyét”.¹ A mozilátogatás olcsóbbá tétele érdekében az év elején bevezették a 10 lapos bérletjegy füzetet, amelynek használatát kiterjesztették a jóléti tagokra is. Ezzel a füzetrel 10 tetszés szerinti előadást látogathattak, összesen 4 pengőért.

A mozielőadások azonban akkor sem voltak mindig zavartalanok, amiről az alábbi „dörgedelem” is meggyőz bennünket. „Kérelem mozilátogatóinkhoz! Mindnyájunk közös érdeke az, hogy mozielőadásainkon a rendet a legnagyobb mértékben biztosíthassuk. Személyzetünk intézkedésének végrehajtása mindenkire nézve – rangkülönbség nélkül – kötelező. Előadásainkon pontos megjelenést kérünk annyival inkább, mert ha a későnjövők (sic!) száma továbbra is szaporodni fog, úgy a jövőben kénytelenek leszünk az előadások megkezdésekor a vaskaput lezáratni. Előadások alatt beszélgetésekkel, cukrok, papírzacskók ropogtatásával ne zavarjuk szomszédainkat... a vetítésnél előforduló hibáknál ne tapsoljanak...”² A felhívás megjelent ugyan, de jelentős változás nem történt, ugyanis a fegyelmezetlen magatartásról számos alkalommal szól még a vezetőség.

1930. január 18-án, – amihez szintén az előző évben végrehajtott fejlesztések biztosították a feltételeket – három magyar egyfelvonásos színművet is bemutattak. Jól érzékelteti a kaszinó remek lehetőségét és nagyszerű elhelyezési körülményeit, nem utolsósorban az érdeklődés nagyságát, hogy miközben a második emeleten színműveket mutatnak be, a földszinti nagyteremben – szinte ezzel párhuzamosan - a Tiszti Vívó Klub táncos műsoros estet tud tartani anélkül, hogy egymást zavarnák.

A kaszinó vezetése elhatározásának megfelelően rendszeressé vált, hogy a színházi előadások szüneteiben a nemrég átalakított, létszámát tekintve megerősített kaszinó zenekara hangversennyel szórakoztatta a közönséget. A zenekari produkció szakmai színvonalát az 1929 óta alkalmazásban álló Bertha István karnagy személye biztosította. Itt kell megemlíteni, hogy a kaszinó hírnevét tovább öregbítve, a zenekar rendszeres vendége a rádió hangstúdiójának is. Január, február hónapban három alkalommal is meghívást kaptak a kiváló zenészek.

A rádióban elhangzott hangversenyek nem csak a hazai közönség körében tették népszerűvé a kaszinó zenekarát. Bertha karnagy címére Frederiksen dán zeneszerző is üdvözlőt küldött, és kérte a karnagyot, hogy a levelezőlapon felsorolt műveit vegye fel zenekara repertoárjába.³

Az 1929-ben létrehozott Duna utcai Kis Szalon állandó műkiállítása a Tiszti Kaszinó épületében november hónaptól mutatta be a legkeresettebb művészek alkotásait, ahol a vásárlásra is lehetőséget biztosítottak, mégpedig kaszinótagoknak jelentős előnyöket és kedvezményeket biztosítva.

¹ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. január, 10. o.

² Uo. 19. o.

³ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. március, 4. o.

Gyergyószentmiklósi vitéz Kary Béla, a kaszinó elnöke folytatta az előző évben megkezdett előadás-sorozatát. A péntekenként 18 órakor kezdődő előadások tárgya: „A mi jövőnk és feladatai” címet viselte. A január 3-án kezdődő tárgysorozat előadásai aktuális politikai témákról szóltak: „Az utódállamok az államalkotó érdekek szempontjából; Az elv és a rendszer kérdése az utódállamokban; A politikai tényállás tényezői Európában és annak magyarországi érdekkapcsolatai”, stb. Ezek az előadások a kaszinótagok, a hozzátartozók és meghívott vendégek ingyenesen vehettek részt. A tudományos jelzővel ellátott előadások címei cáfolják azt az elvárást, illetve alapszabályi elhatározást, miszerint a kaszinó tartózkodik a politizálástól, valamint csakis a tagság a kulturális és tudományos igényeinek szolgálatában áll.

A tudományos előadások mellett hétfőnként ismeretterjesztő előadásokat is tartottak. A félhattól kezdődő alkalmakat a kaszinótagok és családtagjaik, valamint a mozimeghívóval rendelkező vendégek a tudományos előadásokhoz hasonlóan, szintén díjtalanul látogathattak a második emeleti díszteremben.⁴ Ezen előadások közül meg kell említeni a dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár által tartott „Az északi és déli sark” című előadást, a „Katonai aktualitások” címet viselő és vitéz Guillaume Árpád ny. altábornagy által tartott, vagy a Pappné Balogh Margit által megtartott „Utazásom Délafrikában” (sic!) című előadásokat.

A tudományos bizottság volt jogosult dönteni többek között az olvasótermekbe megrendelt lapok számát illetően is. Az új évadra vonatkozóan a kaszinóba rendelt különféle újságok, folyóiratok számát 62-re növelte, amit 72 példányban járatott. Ezek zöme magyar nyelvű volt, de találunk köztük német, angol, olasz és francia nyelvűt is. Ma már érdekesség az a gyakorlat, hogy a lapokat bizonyos idő eltelte után másod előfizetőknek „árlejtés útján” albérletbe adtak, így is növelve az újak vásárlására visszaforgatható összeget.

Január hónapban az előző évhez hasonlóan ismét meghirdették az olcsó zongoraoktatást, és megteremtették a sakkoktatás személyi és tárgyi feltételeit is. A 20 órás sakktanfolyam a tagoknak mindössze 15 pengőbe (vendégeknek 25) került. A zongoraoktatás költségeit minimálisan ugyan, de növelte a pianínók bérleti díja, amely költséget a tanulóknak kellett vállalniuk.

A kaszinótagok és családtagjai részére fenntartott kedvezményes táncoktatást, amely már közel tíz éves múltra tekintett vissza, – a volt katonaférj halálát követően – a Kaszinó táncmesternője, özv. Endrédi Mártonné vitte tovább több korosztálynak is.

Ebben az évben is folytatódtak a családi táncösszejövetelek, amelyek szombaton estétől másnap hajnalig tartottak a második emeleti kis díszteremben. Új elemként vezették be, hogy ettől az évtől a Bocskay Intézet növendékei, a Ludovikások és a karpaszományosok belépődíjat ugyanúgy nem fizettek, mint a kaszinói és családi igazolvánnyal rendelkezők. Ez a döntés minden bizonnyal összefüggésbe hozható azzal, hogy a kor szellemének megfelelően a tisztel, tisztjelölttel szembeni társadalmi elvárásokra nagy hangsúlyt fektettek már a képzőintézményekben is. A nevelés részét képezte, hogy a tiszt rendelkezzen mindazon tulajdonságokkal, ami miatt, mint magánembert is tisztelni lehessen. „A hivatás és álláskötelmek ” elnevezéssel illetett tantárgyuk keretében pl. meg kellett tanulniuk az illemtant, azon belül is fontos elvárásnak számított, hogy a tisztjelölt tudjon viselkedni az étkezdében és kaszinóban egyaránt. Ennek gyakorlását, elsajátítását segítette az ingyenes kaszinólátogatás lehetősége is.⁵

⁴ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. január, 18. o.

⁵ Katonai hivatás – tiszti értékrend MH Tanintézeti Főnökség kiadványa 1992. 167-168. o.

A táncestélyeket műkedvelői előadásokkal színesítették, melynek előkészítésére külön rendezőbizottságot hoztak létre, akik teljes felelősséggel tartoztak a rendezvény sikeréért. Az összejövetel az érdeklődők számát tekintve eredményes és sikeres próbálkozásnak bizonyultak. A kaszinótagok, valamint a családi és jóléti igazolvánnyal rendelkezők számára ingyenes belépést biztosító programok közül is kiemelkedően sikeres volt a február 22-ei rendezvény, ami a megszokott hajnali 2 óra helyett csak 6 órakor fejeződött be. A nagyszámú érdeklődő miatt nemcsak a kis dísztermet, hanem az első emelet valamennyi helyiségét meg kellett nyitni a vendégek számára. A kaszinótagok ily módon is megtapasztalhatták, hogy a minőségi szórakozást – minden nagyobb kiadás nélkül – itt az otthonukban is megkaphatják.⁶

A gazdasági válság hatására az első kellemetlen vezetői döntést a kaszinói élet tekintetében az 1930. évi Tiszti Bál elmaradását illetően kellett meghozni. Szintén a nehéz gazdasági viszonyokkal magyarázható az a felhívás is, ami a szombati táncösszejövetelre érkező hölgyek ruházatára vonatkozott, és amely visszafogottságra kérte az érintetteket. „A fényűzést nálunk kerülni szíveskedjenek!”⁷

A Tiszti Bál ugyan elmaradt, de a farsangi időszakban gazdag programból választhattak az érdeklődők. Február 7-én megtartották a „Nagy Farsangi Estet”, ahol neves komikus művészek (Rátkai Márton, Gárdonyi Lajos, Sík Rezső) és a „honi kozákok” az akkori legjobb 9 magyar férfi vokálénekes zenés, vidám előadással szórakoztatták a közönséget.

A február 1-jére kitűzött „Tosca” című operaelőadás ugyan elmaradt, de helyette február 15-én opera- és balettestet tartottak, ahol a Magyar Királyi Operaház tagjai (pl. Palló Imre) léptek fel. Az estélyt Tolnay Pál, az állami színházak főfelügyelője rendezte, aki a kaszinó nagyszínpadának terveit készítette és az építést vezette.

Február 21-én mutatták be a gyermekek számára átdolgozott „Bob herceg” című operettet, amit Szentmiklóssy Gyuláné és Szilassy Béluska rendeztek, és gyermekművészek adtak elő.⁸

Február hónapban a Tiszti Vívó Klub két estélyt is rendezett: 8-án egy álarcos estét, és 22-én pedig egy előadói estét. A máskor – az előadói est után – szokásos táncmulatságot a főszintű vívóterem csekély befogadóképessége miatt előrehozták, és azt 8-án tartották meg.

A februári ismeretterjesztő előadások érdekes témákat boncolgattak, melyek közül meg kell említeni a dr. László Gábor, a Földrajzi társaság tagja által az „Utazásom északi Mezőpotámiában” címmel tartott, vetített képekkel egybekötött előadását. Február 10-én Markó Árpád ny. alezredes (1934-től az MTA levelező tagja – P. F.) „II: Rákóczi Ferenc romhányi csatája 1710. január 22-én” címmel tartott előadásán vehettek részt az érdeklődők. „A had és államvezetés kölcsönhatásai”-ról Mayer Csejkovits Károly ny. áll. Vezérkari szolgálatot teljesítő (vkszt.) ezredes értekezett, míg egy héttel később Dr. Zsemberi Gyula egyetemi tanár „A turistaság és a cserkészlet” összefüggéseit vizsgálta.⁹

Talán az év elejei, vagy a farsangi időszaknak köszönhető, de ebben a hónapban a kaszinói élet pezsgésére, fokozatos javulására következtethetünk több szempontból is: az igazgató naptárjegyzetét megvizsgálva látható, hogy a havi elfoglaltság, illetve a kaszinó február havi rendezvényeinek megközelíti a negyvenet. Nem csak a mennyiségi kínálat, de a minőség is javult, amit a látogatói létszámra vonatkozó megállapítások is alátámasztanak. „Már kora

⁶ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. május, 5. o.

⁷ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. február, 8. o.

⁸ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. február, 5. o.

⁹ Uo. 7. o.

délután megtelnek tagjainkkal a különféle klubszobák, melyek nagyobb kényelmet és zavartalanabb szórakozást nyújtanak (sic!) mint a zajos, drága és füstös kávéházak.”¹⁰

A tisztii kaszinó elismertségét jelzi, hogy a Mária Terézia rend lovagjainak díszvacsora helyszínéül ezt az intézményt választották. (Ez az 1753-ban alapított és hatalmas tiszteletnek örvendő rend, – amely összesen 24 magyar lovagot számlált –, a kimagasló katonai érdemek jutalmazására jött létre és az Arany Gyapjas Renddel egyenrangúnak számított. – P. F.)¹¹

A márciusi hónap a rendezvények számát tekintve jóval szerényebb képet mutat, mint a február. A kaszinói élet azonban továbbra is meglehetősen mozgalmas, a kaszinótagok pedig aktívak. Ezt támasztja alá az is, hogy a kaszinótagok nagy létszáma miatt, valamint tekintettel arra, hogy a biliárdszobába több asztal már nem fért be, kénytelenek voltak intézkedni arra, hogy az asztalokat csak kaszinótagok használhassák. Vitathatatlanul a tagság aktivitásának köszönhető, hogy a 22-én megrendezett úgynevezett műkedvelők estjén a kaszinótagok családtagjai mutattak be egy egyfelvonásos komédiát, valamint egy kétrészes bohózatot és egy melodramát. A produkciókban természetesen a kaszinó zenekara is közreműködött. Az est, szokás szerint táncmulatsággal fejeződött be.

A szolgáltatások bővítése érdekében márciustól Dr. Hanasievics Oszkár ny. vezértörzsorvos személyében egy egészségügyi tanácsadó megbízásával próbáltak konzultációs segítséget nyújtani az arra rászorulóknak. A rendelkezéseket a tagok szerda délutánoként 5 és 6 óra között vehették igénybe, térítésmentesen.¹²

Szintén ebben a hónapban született megállapodás a Magyar Turista Egyesülettel is, amelynek értelmében az általa szervezett turistaprogramokat a Kaszinó tagjai is látogathatják, illetve a beszámolókon, előadásokon is jogosultak részt venni.

Ez a hónap sem múlhatott el zene és dal nélkül, ugyanis Fricsay Richárd zeneügyi igazgató vezényletével, az 1. honvéd gyalogezred zenekara és a Városi Színház énekművészeinek közreműködésével nagyszerű hangversenyt rendeztek a kaszinó nagytermében. A március 08-án tartott estély sikeréről az egész városban beszéltek. A vendégművészek, Földessy Arnold gondokaművész, Báthy Anna és Darvas Ibolya operaénekesnők szinte elbűvölték a közönséget, akik tapsorkánnal fejezték ki köszönetüket.¹³

A vitéz Kary Béla ny. altábornagy által tartott „tudományos szónoklataim” túl, az ismeretterjesztő előadások sorában elsőként „Az Alföld tereptypusai” (sic!) címmel dr. Strömpl Gábor, a Magyar Királyi Katonai Térképészeti Intézet tagja tartott tájékoztatót. A sort folytatta Jász Géza, a Magyar Turista Egyesület alelnöke „A Bakony” című előadásával. Ez utóbbi érdekessége volt, hogy a beszámólót vetített képek és a budai dalárda kísérte. Dr. Strömpl Gábor volt az első, aki a kaszinóban az előadásához légi felvételeket használt illusztrációknak.

A heti rendszerességgel megtartott katonai témájú tájékoztatókat Horváth László vkszt. alezredes „A harckocsik alkalmazása és a jövő harcászata” című előadása kezdte. Ezt követte „A kis háború” címmel vitéz nagymegyeri Raics Károly ny. altábornagy előadása, majd Knauz Ferenc vkszt. ezredes „Conrad” címmel tartott ismeretbővítő foglalkozást.¹⁴

A széles spektrumban működő kaszinónak azonban akadtak bírálói, ellenzői is, akik hajlamosak voltak az intézmény rossz hírét kelteni. Erre mintegy cáfolatként született az

¹⁰ Uo. 10. o.

¹¹ Uo. 12-13. o.

¹² Országos Tisztii Kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. március, 7. o.

¹³ Uo. 1. o.

¹⁴ Uo. 5. o.

alábbi néhány sor, a Kaszinó Lap márciusi számában: „Mit nyújt a Kaszinó a tagjainak? ... Kényelmesen berendezett klub- és társalgóhelyiségekben 120 különféle újság, telefonhírmondók, játékok, zenetermeinkben zongora... díjtalanul állnak rendelkezésre. Tanácstermünk mindennemű összejövételre és tanácskozásra ingyen igényelhető. Minden héten 1-1 ismeretterjesztő előadás tartunk, melyre a belépés díjtalan. Kb. 15 000 kötettel bíró könyvtárunk, évi 4 pengő koptatási díj fejében, vagy kölcsönzésenként 20 fillérért... Évente sok üzlethez, színházhoz és intézményhez adunk ki 10-50%-os kedvezményes jegyutalványt ... Hangverseny, mozi- és színházelőadásaink látogatását tagjainknak a lehető legmérsékeltébb áron biztosítjuk... családi táncösszejöveteleket tartunk, melyek a mai nehéz gazdasági viszonyok mellett a költséges bálokat hivatva pótolni. A jóléti tagokat, hadiözvegyeket és hadiárvaikat évenként (sic!) kb. 2000 pengő erejéig támogatja a Kaszinó.”¹⁵ Jogos a vezetőség felháborodása, hiszen ennyi kedvezményt kapni, ilyen alacsony tagdíjat fizetni egyetlen hasonló színvonalú budapesti vagy vidéki intézményben sem lehet.

Az áprilisi hónap kiemelkedő eseménye volt Gellér Alfréd, a Tiszti Vívó Club kiváló vívómesterének 25 éves jubileumi ünnepe. Az ünnepelt, aki az 1924-ben alakult klubot sikeressé tette, maga is többszörös bajnoknak számított a vívás különböző fegyverfajtaiban. „Pompás pedagógiai érzéke és fölényes tudása – melyhez úri modora is hozzájárult – a legtökéletesebb mesterré avatták őt.”¹⁶ A rendezvényen a Tiszti Vívó Klub március 28-ai közgyűlésén díszelnökké választott v. jákfai Gömbös Gyula honvédelmi miniszter is részt vett.¹⁷ Az április 21-ei sportünnepélyt követően a Nemzetközi Női Törverseny döntőjének megrendezésével is tisztelegtek a mester előtt. A 2 pengős belépő ellenére a rendezvény helyszíne zsúfolásig megtelt. Ezen ünnepi alkalomból leplezték le Tersztyánszky Ödön ezredes vívóvilágbajnokot ábrázoló portrét is.¹⁸

Gazdasági válság ide vagy oda, a női divat a viszonyoktól függetlenül az érdeklődés középpontjában marad. Ezt az igényt volt hivatott kielégíteni az április 12-én este megrendezett úgynevezett „Nagy Tavaszi Divatbemutató”, ahol a legújabb kollekciók bemutatása alatt a kaszinó zenekara nem csak az „aláfestő” zenéről gondoskodott, hanem karnagyuk vezetésével hangversenyt is adott.

Április hónapban is folytatódtak az ismeretterjesztő előadások. A második emeleti díszterem adott helyet a 7-én megtartott „A kis háború” című előadásnak, amit nagymegyeri Raics Károly ny. altábornagy tartott, majd 14-én „Mussolini és Magyarország” címmel dr. Szekeres László hírlapíró adott elő. Dr. Cholnoki Jenő egyetemi tanár április 21-én „A Kaukázus”-ról tartott nagysikerű, vetített képekkel színesített előadást.

Az eddig is „húzó ágazatnak” számító mozi népszerűségét növelendő, bővítették a szolgáltatásokat. Azért hogy a sorban állás megszűnjön, a délutánonként és vasárnap délelőtt működő pénztárak számát megduplázták, továbbá az előadások előtt meghosszabbították azok nyitva tartását. Szintén a mozivendégek színvonalas szórakozásának biztosítását, illetve a visszaélések megakadályozását célozta az a kezdeményezés is, ami a személyre szóló fényképes meghívók bevezetésére vonatkozott. Az április hónapban megduplázott számú mozipénztárakkal kapcsolatban májusban az a terv is született, hogy azokat az emeletről a

¹⁵ Uo. 6. o.

¹⁶ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. április, 2. o.

¹⁷ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. május, 7. o.

¹⁸ Uo. 1. o.

földszintre a kapubejárat alá telepítik át. Ezzel a jegyelővételeknél megszűnik a fölösleges lépcsőzés, és csökkent a folyosó és lépcsőház igénybevétele is.¹⁹

A március hónapban megkötött megállapodás értelmében áprilistól folyamatos túraprogramokat biztosítottak az érdeklődőknek. A Magyar Turista Egyesület havonta 2-3 érdekes kirándulással is segítette a kaszinó munkáját, ahol az érdeklődők nemcsak fizikai edzettséget, hanem jelentős ismeretanyagot is szervezettek a programokon.

A kulturális jellegű alkalmakon kívül különböző fontos protokolláris és egyéb rendezvények helyszínévé is igénybe vették a kaszinót. Például Horthy Miklós 10 éves kormányzói jubileumának alkalmából díszebédet rendeztek. A volt 85. gyalogezred tiszti karának gyűlését, a Przemysl-i hősök szoborbizottságának gyűlését, a HM 4. osztályának társasvacsoráját, valamint a 69. gyalogezred szobormű ülését is a kaszinóban tartották. Ezen kívül magánjellegű, családi estélyek, nászlakomák megrendezéséhez is helyet biztosítottak a 3850 fő taglétszámú intézményben.²⁰

A kaszinó nagy dísztermének 1929. évi átalakítási munkálatainál nemcsak az esztétikára és a művészi megjelenésre fordítottak gondot, hanem a tűzbiztonság magas fokát is biztosították. Az óvintézkedések, amelyet kellő gondossággal és előrelátással hoztak meg, garantálták, hogy a terem nemcsak a szépség, de biztonsági szempontjából is kifogástalan legyen. „Ezt különben a színpadra vonatkozólag – az átvételkor jelen volt tűzoltóparancsnokon kívül – maga az ország egyik legkiválóbb színháztekintélye: dr. Hevesi Sándor a Nemzeti Színház igazgatója is beismerte, midőn kijelentette, hogy ez Budapest egyik legszebb és legmodernebbül berendezett kis színháza, s örülne, ha a Kamara Színház színpada ilyen lenne.”²¹

A kaszinó fővárosban kivívott presztízsét bizonyítja, hogy a kaszinótagok az arcképes igazolványaik felmutatásával számos budapesti kulturális intézményben, illetve szolgáltatást végző cégnél jelentős, esetenként akár 50%-os kedvezményben is részesültek. Volt ezek között vegytisztító, cipőüzem, gyógyfürdő, fényképész, fodrász, stb. A kedvezmény még a Nemzeti Lovarda által szervezett lovaglókutatásra is vonatkozott.

Az 1930-as évben is lehetőség adódott arra, hogy a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Balatonszabadi üdülőtelepén hat teljes héten át ingyenesen üdültesse 6 rászoruló kaszinótag gyermekét. A júliusi és augusztusi üdülésekhez szükséges kérvényeket május hónapban nyújthatták be a kaszinó elnökségéhez. Az üdültetési igény benyújtásához az idei évben is alapkövetelménynek számított a tagdíj időbeni befizetése.²²

Május hónapban a kaszinó elnöksége elhatározta, hogy egy nagy vegyes kórus, valamint műkedvelőkből álló zenekar létrehozását kezdeményezi. A művészeti csoportokba történő jelentkezést május 31-ig tették lehetővé. A határidő azonban rövidnek bizonyulhatott, mert a műkedvelő csoportok létrejötte ebben az évben nem valósult meg. Hasonló végeredménnyel járt az Elnökség „Nyári Kaszinó” létesítéséről szóló elképzelése – vagyis hogy az üdüléshez a fővárost elhagyni nem tudók részére egy szép parkkal ellátott villa bérlésére lenne szükség – a magas anyagi ráfordítások miatt azonban nem realizálódott.²³

¹⁹ Uo. 5. o.

²⁰ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. április, 5-6. o.

²¹ Uo. 7. o.

²² Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. május, 4. o.

²³ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. június, 4. o.

Szintén májusban bonyolították le a büszkeségre okot adó országos hölgytörvívóbajnokságot, amit a 10 induló közül Bogen Erna a Tiszti Vívóklub (TVC) bajnoknője nyert meg. A 2. helyezett Tary Gizella és a 7. helyezett Lochmann Frigyesné is a TVC versenyzője volt.

A márciusban megkötött megállapodás eredményeként május 2-án megalakult az Országos Tiszti Kaszinó turistacsoportja. A belépés kaszinótagoknak, azok hozzátartozóinak és vendégeiknek ingyenes volt. Ettől kezdve élénk túraélet indult. A hazai célállomásokon túl külföldi utak szervezésére is vállalkoztak. Elsőként szeptemberben egyiptomi, közel egyhónapos kedvezményes tanulmányútnak számító kiránduláson vehettek részt az érdeklődők.

A Bertha István hadnagy nevével fémjelzett zenekar szerződése júniusban lejárt. A magas művészi színvonalra emelt Kaszinó zenekart ezt követően Fricsay Richárd zeneműigazgató zenekara váltotta. Fricsay neve garancia volt a magas művészi színvonalhoz.²⁴ A zenekar az 1. honvéd gyalogezred zenekarának egy részlegéből verbuválódott.

1930. június 29-én vasárnap 21 órai kezdettel a honvédelmi miniszter a Hadsereg Sporthét befejeztével a kaszinó összes termében fogadóestélyt tartott. A miniszter fogadta a királyi hercegeket és minisztereket, amíg a kormányzat, a társadalmi és sportélet vezetőit a miniszter képviselőjében vitéz schöndorni Schönner Odiló altábornagy, a sporthét rendezőbizottságának elnöke köszöntötte. A díjak átadása előtt a miniszter méltatta a rendezvénysorozat jelentőségét. Az 1000 főt meghaladó létszámú ünnepség és az azt követő táncmulatság késő éjjelig tartott.²⁵ Posch Béla földszinti vendéglős a június 29-ei fogadóestélyért dicsérő átíratot is kapott a honvédelmi minisztertől. A június 21-29. között lezajlott sporteseményről filmet is készítettek, amit október 21-én 18 órai kezdettel mutatták be a nagy díszteremben. Az eseményen a fővárosban állomásozó tisztek jelentős hányadán túl részt vett Albrecht királyi herceg, dr. Scitovszky Béla belügyminiszter, báró Wlassics Gyula a felsőház, és Almássy László a képviselőház elnöke. A vetítésen megjelent a kormányzó és a honvédelmi miniszter is.²⁶

A kaszinóban az 1923. évi összevonás óta tulajdonképpen 2 könyvtár állt rendelkezésre egységes vezetés alatt. A Tiszti Kaszinó Könyvtára a szépirodalmi művekre, a Hadtörténelmi Levéltár Nagykönyvtára pedig a tudományos művekre, katonai szakmunkákra szakosodott. A kaszinóépületnek és a Lobkowitz laktanyának egymáshoz csatlakozó 14 termében összesen 25 871 mű sorakozott a pocokon, mintegy 60 000 kötetben. Ebből 15 681 a tudományos mű, és 10 190 a szépirodalmi. Az éves gyarapodás a vizsgált évadban 2616 mű volt, mintegy 3650 kötetben. A kölcsönzési forgalom 1929/30-ban 33 664 kötetet tett ki. Ezek a számok méltán tették büszkévé a kaszinó vezetőségét, hiszen ez a forgalom megközelítette az akkori berlini Központi katonai könyvtár forgalmát, és négyszeresen felülmúlta a varsói Központi katonai könyvtárét. Ha ehhez hozzászámítjuk azt, hogy a személyzet létszáma csupán a berlininek egyharmada és a varsóinak a fele volt, akkor még inkább érthető az elégedettség. Igaz azonban az is, hogy a tudományos rész költségvetési fedezete jelentősen csökkent, miközben a szépirodalmi rész azonban jelentősen fejlődött, amelyről októberben szépirodalmi könyvjegyzéket is kiadtak.

²⁴ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. szeptember, 8. o.

²⁵ Uo. 7. o.

²⁶ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. november, 5. o.

A válság eredményezte kényszer azonban jelen volt, mert a földszinti helyiségek bérleti díját – a rossz gazdasági viszonyokra való tekintettel – a bérlők kérésére november 1-jéig 20%-kal kényszerültek csökkenteni.

Változások történtek a vezetésben is. Miákich Alajos ezredes az egyesület igazgatója augusztus 1-jétől nyugállományba került, aki 1920 óta működött az egyesületnél mint titkár, később, mint igazgató. A kaszinónak a „kommunizmus, valamint a román megszállás okozta romhalmazból való felépítése, nagyarányú fejlődése, valamint a tisztikar és a társadalom előkelő köreiből való népszerűsítése körül maradandó érdemeket szerzett. Utódja csalticzi és váli Vály Miklós alezredes lett.²⁷

1930-ra, egy évvel a hangosfilm Budapestre érkezése után, a fővárosi és környékbeli mozik közül kb. 50-ben rendszeresítették az új típusú vetítőberendezést. A kezdetben kétkedéssel fogadott hangos film hatalmas karriert befutva nálunk is „legyőzte” a némát. Az USA-ban már négy éve megjelent és tömegesen elterjedt technikai csodával immár a magyar filmbarátok is megismerkedhettek, és a némafilm hosszú időn át tartó népszerűsége folyamatosan csökkenni kezdett. A kaszinó elnöksége által január 14-ére összehívott választmányi ülésén úgy döntöttek, hogy az elnökség a hangos film bevezetésére vonatkozó előkészületeket végezze el, és a májusi közgyűlésen terjessze a tagság elé elfogadásra. A kaszinó vezetősége májusban úgy döntött, hogy 8 évi üzem után hangosfilmvetítésére alkalmas eszközöket vásárol, és szeptember 1-jétől áttérnek a hangos előadásokra. Azt tervezték, hogy a változtatás a mozilátogatók szempontjából nem jár majd plusz költségekkel.²⁸

A vezetés a májusi döntés ellenére – anyagi megfontolások miatt – szeptemberben úgy határozott, hogy későbbre halasztja a lejátszó-berendezés beszerzését.

A pénzügyi nehézségek ellenére, újtó szándékkal, a tudományos és ismeretterjesztő előadások színvonalának emelése érdekében – a tudományos bizottság javaslatát figyelembe véve – az előadások megtartásáért cserébe, tiszteletdíj fizetését határozták el. Az évente betervezett 15 előadásért 300-300 pengő tiszteletdíjat terveztek fizetni a pályázóknak.²⁹ A kaszinó elnökségének felhívására végül is 60 előadó 81 előadási témával jelentkezett. A tudományos bizottság úgy döntött, hogy az új évadban a tervezett 15 helyett 24 előadás megtartását támogatja. A kitűzött jutalombdíjak kifizetése azonban csak a két példányban leadott előadások pártatlan szakértők általi véleménye után volt lehetséges. A legjobb előadásokat a Kaszinó Lapban is leközölték. A 24 előadáson felül a Magyar Földrajzi Társaság is tartott egyes pénteki napokon előadásokat.

Az 1930/31. évi idenytől a mozielőadások kezdési idejét vasárnap, hétfő, szerda és csütörtöki napokon délután 5 és este 8 órára módosították fél 6 és fél 9-ről. Az új évadban 1931. január 1-jétől a belépési jogosultság ellenőrzési mechanizmusának javítása érdekében arcképes mozi-meghívók bevezetéséről döntöttek, valamint elhatározták, hogy a vendégmeghívási rendszer helyett is új, fényképes igazolvánnyal való belépési rendszert vezetnek be.³⁰ Ezt a szisztémát kisebb módosításokkal hosszú évekig alkalmazták.

²⁷ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. október, 4. o.

²⁸ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. június, 1. o.

²⁹ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. szeptember, 4. o.

³⁰ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. október, 2. és 6. o.

A Tiszti Vívóklub az új évadban szeptember 15-én ismét megkezdte működését. A kaszinótagok éves tagdíja 12, a családtagoké 16, míg a rendkívüli tagoké 60 pengő volt. A tagdíjon felül 10 pengőt a beiratkozásért, és 8 pengőt a szekrény bérléséért kellett fizetni.³¹

Októbertől ismét folytatódtak vitéz gyergyószentmiklósi Kary Béla ny. altábornagy „tudományos” előadásai, melynek első alkalommal „A békeszerződések politikai elmélete és a trianoni gyakorlat” címet választotta. Az ismeretterjesztés apropóján „A Tűzhányóhegyek”-ről Dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanártól, majd pedig Kéz Andor tanár előadásában Nansen sarkkutatóról hallgathattak előadást az érdeklődők.

Az új évad indításakor – a rossz szándékú megjegyzések és híresztelések megelőzése érdekében – ismételten fel kellett hívni a figyelmet, illetve tisztázni kellett, hogy a termék általánosan alkalmi célokra (katonai tudományos és tiszti társadalmi célokra, estélyek, esküvők stb.) igényelhetők. A főleges viták elkerülése érdekében is tisztázni kellett, hogy szolgálati célokra történő igénybevételre a Honvédelmi Miniszter 7796. Eln. 1924.sz. rendelete értelmében csak külön írásos engedély alapján van lehetőség.³²

Ismét beindultak a szakkörök, tanfolyamok, mint például a sakkjátékoktatás több, 4 hetes tanfolyam keretében jelentős kedvezménnyel, a kedvezményes táncanfolyamok kedd és péntek este 9-11 óráig kaszinótagoknak havi 5 pengő és 50 fillér zenedijért. Nyelviskolát a Kaszinó ettől az időponttól nem tartott fenn, de a „NYUKOSZ” nyelviskolájában kedvezményesen tanulhattak a kaszinótagok és azok hozzátartozói. Novembertől újra indultak a szombatesti családi táncösszejövetelek a második emeleti kis díszteremben, valamint a tudományos és ismeretterjesztő előadások. Novemberben kizárólag Kaszinótagoknak háborús témákból zártkörű előadást tartottak Pávai Mátyás Sándor ny. altábornagy „Szemelvények a világháború utolsó fejezetéből, összeomlás” címmel és nagybaczoni Nagy Vilmos vkszt. ezredes, „Részletek a diplomácia háborújából, 1914 július” címmel. Dr. Hanasievicz Oszkár ny. tábornok, orvos, egyetemi magántanár „A világháború hadisebészeti tanulságai”-ról, míg Szentnémedy Ferenc vkszt. százados a „Repülők harcéljárása, működésük befolyása a harcászatra és hadászata” témaköréről tartottak beszámolót.³³

November 29-én művészetet tartottak „Vidám est” címmel. A fellépő művészek most is a fővárosi művészvilág kiválóságai közül rekrutálódtak, és remek műsorral szórakoztatták a közönséget.³⁴

A kaszinó tagjai részére november 1-jétől – az állami színházak kivételével – valamennyi budapesti színházba és hangversenyre érvényes kedvezményes utalványok vásárlására nyílt lehetőség. Az egy hétre érvényes utalvány ára 10 fillér volt, amelyeket a színházi pénztárakban tudtak beváltani. Ez volt az első lépés az elővételi rendszerű színházjegyjegyiroda létrehozásához.

A könyvtár szépirodalmi könyvállománya az év folyamán jelentős mértékben gyarapodott. Novemberre a magyar nyelvű művek száma 5083 műre és 5869 kötetre, 4716 német nyelvű műre 6702 kötetben, 935 francia nyelvű műre 1128 kötetben, és közel 500 angol, olasz, valamint eszperanto műre növekedett. Összesen 11 136 mű 14 166 kötetben állt az olvasók

³¹ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. szeptember, 7. o.

³² Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. október, 3. o.

³³ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. november, 2-3. o.

³⁴ Országos Tiszti kaszinó-lap III. évfolyam, 1931. január, 10. o.

rendelkezésére. Meglepő, hogy a német nyelven íródott művek száma ugyan már nem, de a kötetek száma még mindig meghaladta a magyar nyelvűekét.

A december 13-án megtartott évváró közgyűlés után újabb pályázati felhívást adott ki a kaszinó elnöksége tudományos munkák készítésére két kérdéskörben. Az első témakör: „Az erkölcsi erők jelenléte nemzeti szempontból és azoknak gyakorlati átvitele a nemzet életébe.” A másik: „Valamely, a török hódoltság korában vagy azóta 1849-ig bezárólag szerepelt tetszés szerint választott magyar hadvezér egy bizonyos hadi tettének méltatása, akiről katonai szempontokat tárgyaló összefoglaló munka még nem jelent meg.” A nyertesek 1000-1000 pengő jutalomban részesülnek. A pályamunkák beadási határideje a következő év április 30-a volt.³⁵ Szintén a közgyűlésen döntöttek a különféle bizottságok vezetőit illetően is. Ennek eredményeként – saját kérésükre – nagybaconi Nagy Vilmos vkszt. ezredes helyett a Tudományos bizottság élére Werth Henrik tábornok, Pávai-Mátyás Sándor ny. altábornagy helyett a Vigalmi bizottság élére gróf Takács-Tolvay József altábornagy, és a Gazdasági bizottság vezetői helyére Tattay Tamás ny. tábornok kerültek.³⁶ Az ügyvezető igazgató beszámolójában hangsúlyozta, hogy az egyesület a tudomány terén előkelő szerepet tölt be, amit az is jelez, hogy az előadásokon a tudományos élet színe-java képviselteti magát. Így a mértékadó polgári társadalom előtt is elismert a tisztikar belső értéke és műveltsége. Büszkén számolt be arról is, hogy a kaszinói estélyek polgári közönsége a legelőkelőbb társadalmi rétegekből kerülnek ki.³⁷ A gazdálkodásra vonatkozóan megnyugtatóan jelenthette a tagságnak, hogy a nehéz viszonyok ellenére az egyesület 20 000 pengő megtakarítással rendelkezik.

December hónapban a tudományos és ismeretterjesztő előadások témái között ismét találunk háborúról szóló elemzéseket, amelyeket „Miért veszítettük el a világháborút tengerészeti szempontból nézve”, valamint „A milliós hadseregek kihatása a vezérre és a csata tervezetére” címmel tartottak meg.

Az év utolsó és egyben kiemelt rendezvényei a Mikulás- és a Szilveszterestek voltak. A Mikulásesten Révész Dezső gyermekművész-társulata szórakoztatta a nagyérdeműt, majd este 11 óráig gyermektánc, utána a felnőttek hajnalig tartó táncmulatsága következett. Szilveszterkor nagyszabású kabaré-előadást láthattak a résztvevők neves fővárosi művészek (Berky Lili és Gózon Gyula) közreműködésével. Az ősztendőt egy szebb és gazdagabb újév reményében kuplékkal, sanzonokkal, bohóctréfákkal, tombolával és reggelig tartó táncmulatsággal búcsúztatták.³⁸

Összegzés:

A m. kir. Honvédtisztek Országos Tudományos és Kaszinó Egyesülete működését tekintve az 1920-as évek második felétől felvett egy ritmust, felvett egy fordulatszámot, amit többé-kevésbe tartani is tudott a működése egész időtartama alatt. Kivételt jelentenek ez alól a gazdasági világválság időszakának évei, főként 1931-1933.

Meglepő módon az 1930-as évben szinte semmiféle visszaesés nem érzékelhető. Ennek egyrészt az lehet az oka, hogy még tartott a lendület, de lehet az is, hogy – az ország viszonylagos gazdasági elmaradottsága miatt némi késéssel „gyűrűzött” be a válság, így – a

³⁵ Országos Tiszti kaszinó-lap II. évfolyam, 1930. december, 2. o.

³⁶ Országos Tiszti kaszinó-lap III. évfolyam, 1931. január, 9-10. o.

³⁷ Uo. 7. o.

³⁸ Uo. 3. o.

honvédelmi vezetés kiegészítő támogatásokkal tarthatta fenn a színvonalat. Erre enged következtetni az is, hogy a tudományos és ismeretterjesztő tevékenységet ettől az évtől plusz juttatásokkal is elismerték, illetve tervezték jutalmazni a következő évre vonatkozóan is. Ehhez az elhatározáshoz persze minden bizonnyal hozzájárult az is, hogy a katonai témájú előadások még inkább elsőbbséget élvezhessenek a tudományos témák, illetve az ismeretterjesztés vonatkozásában. Már a vizsgált évben is érezhető a szándék, hiszen a megtartott előadások több mint a fele hadtörténelemmel, katonaföldrajzzal, hadvezetéssel, valamint az első világháború hadi és katonapolitikai kérdéseinek feldolgozásával foglalkoztak, nem megfélemlítve a korszerű harcéljárások bemutatásáról és elemzéséről sem. Ezen alkalmak fontos szerepet töltek be a korszerű tudás elsajátításában, a tisztii állomány felkészítésében.

A kaszinó kiemelt rendezvényein ebben az évben is gyakran személyesen megjelent a politikai, katonai és társadalmi vezetés számos képviselője, ami tovább erősítette az intézmény stabilitását.

A bérbe adott helyiségek bérleti díjaiból befolyt összeg csökkent ugyan, de a mozi továbbra is jól prosperált. A hangosfilmre történő áttérés nem valósult meg ugyan ebben az esztendőben, de ez véleményem szerint nem csak a pénzhányagnak, hanem sokkal inkább az alapos megfontoltságnak volt köszönhető. Az elnökség kivárt, és talán nekik volt igazuk, mert a technikai fejlődésnek köszönhetően – egy kicsivel később ugyan – az akkor legmegbízhatóbb és legmodernebbnek számító vetítőeszközt szereztek be.

A taglétszám, ha minimálisan is, de növekedett.

Az év folyamán több mint 40 alkalommal rendeztek előadásokat komoly és elismert szakértők, szaktekintélyek és magas rangú/beosztású katonák közreműködésével.

A jól megkötött szerződéseknek köszönhetően a tagok minimális költségen színházi és zenei élményekhez juthattak nem csak a kaszinóban, de a főváros egyéb színházaiban és hangversenytermeiben is. A kaszinó szépirodalmi könyvtára jelentősen gyarapodott, ami az olvasói létszám emelkedését is eredményezte. Az olcsó táncestélyek szervezésével kiváltották a drága bálakat, és ezzel eredményesen szolgálták és erősítették a társasági életet. Az egyéb szolgáltatások skálája a turistaegylet létrehozásával, a különféle tanácsadások bevezetésével és a különböző tanfolyamok életre hívásával és fenntartásával tovább szélesedett. Megindult az önszerveződés, a tagok hozzátartozói színjátzó körben egyesülve több alkalommal is színvonalas műsor előadásával „jutalmazták” magukat és hozzátartozóikat. Megszűnt ugyan néhány eddig működtetett tevékenységi kör, mint pl. a nyelvképzés, valamint nem sikerült a zenekarra és énekkarra vonatkozó kezdeményezés sem, de ennek ellenére azt hiszem, elmondható, hogy a kaszinó 1930-ban – a pénzügyi nehézségek ellenére - eredményes évet tudhatott maga mögött. Divat volt kaszinóba járni, és Tisztii Kaszinó tagnak lenni továbbra is megtiszteltetésnek számított a civil szférában.